

Den «svenska modellen» i fransk samhällsvetenskap: en översikt

Yohann Aucante

École des hautes études en sciences sociales – CESPRA, Paris

Att redogöra för Sverige och den svenska modellens särställning i fransk samhällsvetenskap är som att studera ett ambivalent förhållningssätt.

Å ena sidan har den politisk-ideologiska debatten i Frankrike bidragit till en etablerad diskurs om en «svensk modell», särskilt på 1960–1970-talet. Den klassiska bilden av demokratisk socialism enligt svensk modell, som skulle kunna förena tillväxt och omfördelning, blev under denna period viktig i Frankrike. En av orsakerna till att den svenska modellen fick ett uppsving i debatten var att vänstern stod utanför makten och var djupt splittrad mellan kommunism och socialism. Även fackföreningsrörelsernas inflytande var begränsat. Mot denna bakgrund framstod Sverige som ett alternativ och en förebild.

Å andra sidan har det funnits mycket lite vetenskaplig forskning om de politiska föreställningarna av Sverige och den svenska modellen, även om denna tidvis fått stor plats i det offentliga rummet. De flesta publikationerna av fransmän sedan drygt ett halvt sekel tillbaka består till övervägande del av essäer, journalistik och reseskildringar. Märkligt nog har avhandlingar i samhällsvetenskap, inklusive samtidshistoria, med anknytning till Sverige och den svenska modellen varit få. Detta gäller förvisso i än högre grad avhandlingar om andra nordiska länder.

Tanken är att följande översikt ska ge några nycklar till varför den svenska modellen inte genomlysts vetenskapligt trots att den blivit så betydelsefull i samhällsdebatten i Frankrike. I detta avseende kan man kritisera de franska samhällsvetenskaperna för att generellt inte visa nämnvärt intresse för internationella jämförelser. Dessutom har historieämnet i Frankrike, särskilt samtidshistoria, koncentrerat sig på jämförelsepunkter med andra länder än de skandinaviska. Angående

How to cite this book chapter:

Aucante, Y. 2015. Den «svenska modellen» i fransk samhällsvetenskap : en översikt. In: Cedergren, M. et Briens, S. (eds.) *Médiations interculturelles entre la France et la Suède. Trajectoires et circulations de 1945 à nos jours*. Pp. 24–32. Stockholm: Stockholm University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.16993/bad.c>. License: CC-BY

nordiska studier har andra ämnen än samhällsvetenskap, såsom vikingatiden, litteratur- och kulturhistoria, klart dominerat fältet. Det är alltså motsägelsefullt att det uppenbara offentliga intresset för Sverige som idealsamhälle med föredömlig politik inte tycks ha någon motsvarighet i fransk forskning

För att nå förståelse för det ambivalenta förhållningssättet till den svenska modellen i Frankrike, redovisas här översiktligt de verk som har intresserat sig för begreppet den svenska modellen och på så sätt bidragit till den franska bilden av Sverige och dess samhällsorganisation. Urvalet speglar endast de studier som fokuserar på den socialpolitiska och/eller den ekonomiska modellen. De utgör självklart inte alla samhällsvetenskapliga studier om samtidens Sverige, men jag hävdar ändå att denna aspekt dominerar publikationerna i fältet.

Det finns inte någon riktig forskningstradition i Frankrike när det gäller att studera svensk politik och svenskt samhällsliv, i alla fall inte utanför institutionerna för nordiska studier, där intresset är snävt för samtida socialpolitiska frågor. Det betyder att de som skriver om en svensk modell, eller allmänt om politiska frågor i Sverige, ofta är fristående personer. De kan givetvis vara forskare från olika discipliner och ämnen, men gränsen till journalistiken har varit tämligen oklar. En möjlig förklaring är kanske att det just var en inflytelserik journalist, nämligen Jean-Jacques Servan-Schreiber (grundaren av *L'Express*), som gjorde uttrycket den svenska modellen känt i Frankrike på 1960-talet. 1968 gav han ut en av de mest sålda politiska böckerna hittills, *Le Défi américain*, som var ett angrepp mot amerikansk kapitalism och dess inflytande i Europa. Där beskrev han den svenska modellen som en möjlig tredje väg, inte längre mellan liberalism och socialism såsom man påstod före andra världskriget, utan mellan de olika varianterna av japansk och amerikansk kapitalism. Sedan dess står det ganska klart att den franska pressen är en viktig länk – förmodligen den viktigaste – mellan utvecklingen i Sverige och den franska politiken. Det är framför allt pressen som skapat debatt om den svenska modellen och dess relevans för Frankrike under olika tidsperioder. Journalister, intellektuella, politiker, men även några enstaka forskare, har skrivit en stor mängd debattartiklar i tidningar. Dessa källor ingår inte i det studerade materialet, även om de skulle kunna bidra med ytterligare perspektiv på likheter och skillnader mellan den journalistiska bilden och den mer forskningsmässiga av den svenska modellen i Frankrike. Pressarkiv finns tillgängliga för en sådan fördjupning.

“Den svenska modellens” födelse och utveckling

1960-talet var en viktig övergångsperiod, då diskursen om den moderna svenska modellen tog form på riktigt och spred sig världen runt. Man kan trots allt hitta enstaka äldre verk, exempelvis från 1930-talet, när den amerikanska reportern Marquis W. Childs publicerade sina tre berömda essäer. Nämnas bör även ett intressant verk av Serge de Chessin, *Les Clés de la Suède* (1935) och ett annat av Emile Schreiber, grundaren av tidningen *Les échos* och far till Jean-Jacques Servan-Schreiber. Schreiber skrev *Heureux scandinaves* (1937) och den liknar stilistiskt Childs reportage om länder där allt fungerar väl. Stilen är rak och enkel och innehållet mest beskrivande, gärna med fokus på kulturområdet. Kontrasterna med Frankrike understryks ständigt. Men studien kan knappast klassificeras som samhällsvetenskap, även om den är intressant som ett slags vittnesmåls litteratur i en tid då man letade efter nya idéer för sociala reformer i Frankrike, utan att spåra in på en kommunistisk väg. De Chessins verk skiljer sig markant från de båda andra, eftersom det ger en mycket mer idealiserad och romantisk bild av landet.

Redan vid 1960-talets början publicerade den franske statsvetaren Raymond Fusilier ett par volymer om den politiska utvecklingen i de nordiska länderna, särskilt i Sverige. Fusilier hade disputerat på en avhandling om det socialdemokratiska partiet i Sverige och skrivit en ytterligare bok om « les réalisations scandinaves » som inte går att hitta nu. Det säger en del att vissa gamla verk nästan har försvunnit och inte finns ens i de mest specialiserade biblioteken. I alla fall är Fusiliers böcker mest inriktade på statsförvaltning och juridik och använder sig egentligen inte av begreppet den svenska modellen. De är icke desto mindre betydelsefulla därför att de är de första som på franska ger en jämförande bild av nordiska politiska system och statsskick. Men det går ännu inte vid denna tid att finna någon som skriver om den svenska modellens innehåll, arbetsmarknads- och socialpolitik. Bara en doktorsavhandling i juridik lades fram 1948, med titeln « La démocratie industrielle et les comités d'entreprise en Suède ». Författaren hette Charles Léger och själva boken publicerades två år senare med samma titel (Armand Colin, 1950).

Jean Parent följer i Servan Schreibers fotspår och kallar sin bok *Le Modèle suédois* (1970). Det är den första ingående analysen av svenska samhällsekonomiska frågor på franska. Parent var ekonom, med inriktning mot industri. Därför är hans fokus mest på industriutveckling, företag och arbetsmarknad. Boken är en detaljerad genomgång av

framgångsfaktorer i Sverige under efterkrigstiden. Den ger intryck av att nästan hela samhället och ekonomin fungerar utmärkt, utan kris och konflikt. Enligt författaren är den svenska modellen ett uttryck för en viss samhällsekonomisk balans som är ytterst svår att förverkliga och som ger Sverige ett försprång på produktionsområdet: « Il existe, en Suède, un type d'équilibre social tout à fait original, qui repose sur l'existence de forces organisées, de puissance comparable, qui se limitent et se contrôlent les unes les autres » (1970 : 297).

I slutet på 70-talet utkom två nya titlar i ämnet: *Suède, la réforme permanente* (1977), en antologi redigerad av journalisten och f.d. *Le Monde*-korrespondenten Guy de Faramond, och ett mer vetenskapligt verk, *La Révolution suédoise*, av Gabriel Ardant (1976). Den första är en samling intervjuer och kortare texter, de flesta skrivna av franska och svenska journalister och politiker. Det betyder inte att detta verk är ointressant; det erbjuder viktiga synpunkter på stil och innehåll i tidens debatt, samtidigt som det visar fram en jämnvikt mellan tidsandans röster, både från svenska och franska författare och aktörer. Jag vill dock koncentrera mig på den andra boken. Gabriel Ardant var både en hög tjänsteman och professor. Därför är boken inte bara ett vetenskapligt verk, utan också en politisk och ideologisk skrift som frågar: Kan man möjligtvis tala om en socialistisk revolution i Sverige? Svaret är jakande, men beror av hur man definierar begreppen «revolution» och «socialism»:

Il faut s'entendre sur le vocabulaire et se demander si la révolution ne signifie pas avant tout le changement profond de la condition des hommes et des rapports qu'ils ont entre eux, si ce mot ne signifie pas la destruction des classes et l'établissement d'une société non seulement plus équitable mais aussi plus fraternelle. En ce sens la Suède est révolutionnaire (...) Si l'on entend le socialisme comme la prise en charge par l'Etat de tous les moyens de production, la Suède n'est pas socialiste. Si l'on entend par socialisme un effort visant à supprimer les inégalités, les aliénations, les barrières de classe, alors la Suède est socialiste. (1976 : 11-12)

Ardant diskuterar inte om man bör följa Sverige i spåren eller inte, utan frågar snarare om detta är möjligt. Enligt honom är det i alla fall möjligt att hämta inspiration från vissa reformer. Han har ett mycket bredare perspektiv beträffande den svenska modellen, som i verket innefattar flera aspekter, alltifrån vuxenutbildning till fackföreningsrörelse och även handikappolitik. Han tar också hänsyn till sociala konflikter på ett tydligare sätt än tidigare författare, såsom strejker, vilka på 1960- och 70-talet var vanligare i Sverige än nu.

Modellens förmörkelse och förnyelse i den franska diskursen

Från slutet av 1970-talet till början av 1990, har vi en ganska lång period utan betydande bidrag på franska¹. I viss mån kan det bero på att den svenska socialdemokratin inte var i regeringsposition mellan 1976 och 1982. Under den här tiden rönt däremot den franska vänstern stor framgång och 1981 ledde detta till ett historiskt maktövertagande. Eftersom regeringsskiftet i Frankrike gav vänsterfalangen nytt självförtroende var det kanske inte längre lika viktigt att använda Sverige som modell, åtminstone de första åren. Men det är inte hela förklaringen.

Det utkom en rad nya publikationer under 1990-talet men då var det Danmark bland de skandinaviska länderna som drog till sig uppmärksamheten. 1990 publicerades den viktiga studien *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, av den danske sociologen Gøsta Esping-Andersen. Denne föreslog en ny analys av och typologi för välfärdssystem, där de nordiska länderna ansågs ligga nära en «generell» eller «socialdemokratisk» kategori. Men eftersom boken kom ut då Sverige var i djup kris blev den franska reaktionen på Esping-Andersens bidrag en omförhandling av den svenska modellen som förebild. Inte helt oväntat bar det första franska svaret den karakteristiska titeln: *La fin du modèle suédois* (1994). Redaktören var den franske sociologen Durand. I sin antologi samlades enbart svenska forskare, vilket gör det svårt att betrakta den som ett renodlat franskt perspektiv på Sverige. Däremot står Durand själv för orden i inledningen:

Le modèle suédois est ébranlé. Sont-ce ses fondements qui sont minés ? Peut-il retrouver son dynamisme par des politiques économiques et sociales adéquates ? L'insertion de la petite Suède dans une économie mondialisée a-t-elle sonné le glas à une expérience originale ? Ou bien l'autonomie politique et économique, la spécificité de l'organisation du travail peuvent-ils perdurer dans un monde dominé par quelques grands principes perçus ailleurs comme incontournables ? (1994 : 7)

Givetvis lade denna publikation grunden till en mer kritisk och mindre idealiserande syn på den svenska modellen. En ny ekonomisk och sociologisk genomlysning framträder från och med detta verk, som är mindre ideologiskt präglad. Den granskar mer noggrant och vetenskapligt välfärdsstats- och arbetsmarknadsreformer, samt deras konsekvenser. Man kan nämna ekonomer och sociologer som André Gjørbine, Dominique Anxo (som har fast anställning i Sverige), Robert Boyer och Jean-Claude Barbier, statsvetare som Bruno Palier, vars samling om den nordiska välfärdsstaten vid slutet på 1990-talet är ganska unik (men

det är återigen en blandning av nordisk och fransk forskning) (Bouget & Palier, 1999). Nästan ingen av dem har Sverige eller Norden som främsta studiefält men deras bidrag är ändå viktiga för att förändra bilden av Sverige jämfört med grannländerna.

I den här litteraturen finns det politiska syftet ändå kvar, oftast med avsikt att föreslå reformer som skulle kunna fungera i Frankrike. Det handlar om kampen mot arbetslöshet, ansträngningar som kan förbättra sysselsättningsgraden inom vissa befolkningsgrupper såsom kvinnor och äldre arbetare. Det bästa exemplet på den här nya «expertlitteraturen» är en bok från 2006 av Dominique Méda och Alain Lefebvre, *Faut-il brûler le modèle social français?*. Lefebvre var under en tid socialpolitiskt råd på Franska ambassaden i Sverige. Méda är sociolog, och har särskild skrivit om arbetsmarknaden. Deras bok är ett tydligt försvarstal som vill hämta inspiration från Sverige och Norden i syfte att reformera arbetsmarknadspolitik och andra offentliga institutioner som inte anses fungera på ett tillfredsställande sätt i Frankrike. När jag själv började undersöka svensk och nordisk politik vid början av 2000-talet var fältet nytt i Frankrike, medan ämnet genererat en stor mängd publikationer på engelska. Den handbok som jag gav ut 2013 om nordisk demokratisk utveckling (Aucante, 2013), var egentligen den första sedan Raymond Fusiliers bok från 1964. Visst kunde den franska läsaren gå till mer generella handböcker i modern samtidshistoria (Battail, Boyer & Fournier, 1992; Schnakenbourg & Maillefer, 2010), men när det gäller demokrati och välfärdsstat var det tunnsått. Min avsikt med boken var dels att redovisa en viktig litteratur som var tämligen okänd i Frankrike, dels att presentera metoder för att fånga de så kallade nordiska modellerna – det vill säga inte bara den svenska. Idag finns inga tecken på att forskningsläget är på väg att förändras, med undantag av några yngre forskare, såsom Nathalie Morel och hennes kritiska bidrag om välfärd, genus och familjepolitik (Morel, 2011).

Jag har lagt några enstaka essäer av franska journalister från de senaste åren åt sidan eftersom studien enbart fokuserar på vetenskapliga publikationer. Det är icke desto mindre intressant att nämna dem, eftersom man fortfarande använder Sverige och dess grannländer – eller mer generellt Norden – som en slags referenspunkt för Europa eller världen. Det är där man kan finna enskilda exempel på reform och framgång, vilket alltid skapar intresse och debatt. I detta hänseende får man kanske påminna om Magnus Falkeheds bok, *Le Modèle suédois* som publicerades på franska (2002) och fick mycket uppmärksamhet i medierna. Men Falkehed är svensk korrespondent i Paris och kan inte räknas till

samma kategori som de andra författarna som redovisats här. Falkehed hade en agenda och ville varna för ett reformprogram som innebar liberalisering, privatisering och nedskärningar av offentliga tjänster och nätverk. Dessa processer hade gått mycket längre och snabbare i Sverige än i Frankrike utan att fransmännen i större utsträckning tagit notis om det. Enligt honom var den svenska modellen inte längre den sociala och progressiva idealbyggnad som hade varit så inflytelserik förut, utan den hade förändrats till en modell för dem som främjar liberalisering av offentlig sektor i Europa.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att de verk som publicerats om den svenska modellen under drygt ett halvt sekel snarast karaktäriseras av ovetenskaplighet, samt av heterogenitet både till innehåll, stil och form. Denna litteratur är ofta politiskt och ideologiskt färgad, med många fristående författare, inte sällan från den politiska vänstern. Bilden som ges av Sverige är idealiserande och få kritiska röster höjs från den liberala skolan, såsom det kan förekomma i den anglosaxiska världen². Vi har här sammanställt de få böcker som finns, bredvid ett större antal artiklar och småskrifter. Användningen av begreppet den svenska modellen i olika kontexter och olika syften har bidragit till betydelseglidningar och otydligheter i vad som menas med modellen. Begreppet har använts vårdslöst. Därför var det så mycket mer välkommet när det under 1990-talet kom ny sakkunskap i frågan, särskilt om arbetsmarknadspolitik. Detta är bara en upptakt till en fördjupning i denna specialiserade litteratur som säger mycket om förhållandet mellan Sverige och Frankrike under olika tidsperioder. Ordet modell har vanligtvis använts i den franska offentliga debatten och det betyder bara att man pekar på ett lands särskilda sätt att fungera och utvecklas. Men termen fungerar också som en normativ värdering av en bättre väg, ett exempel som man borde hämta inspiration från. Denna ambivalens diskuteras inte ens i de akademiska kretsar där Sverige fortfarande fungerar som en social, ekonomisk och politisk myt, antingen i positiv eller negativ bemärkelse.

Noter

1. Sedan 1960-talet har en rad avhandlingar och böcker kommit ut inom skandinavistiska studier, där intresset varit sociala frågor såsom den nordiska folkhögskolas historia (Erika Simon, 1960 ; Georges Ueberschlag, 1978). Alla

kan inte nämnas men de flesta har fokuserat på tiden före 1945 och det har funnits litet intresse för samtida socialpolitiska frågor.

2. Det existerar en fransk översättning av den engelska korrespondenten Roland Huntfords kontroversiella bok *The New Totalitarians* (1971) (1975, *Le nouveau totalitarisme*. Paris: Fayard). Det är svårt att veta om texten egentligen skapade debatt, eftersom boken snabbt föll i glömska.

Bibliografi

Ardant, G. (1976), *La Révolution suédoise*. Paris : Laffont.

Aucante, Y. (2002), «La chasse au modèle : L'Etat social suédois en science politique». *Raisons politiques*, n°6 : 117–133.

Aucante, Y. (2013), *Les Démocraties scandinaves. Des systèmes politiques exceptionnels*. Paris : Armand Colin.

Battail, J-F., Boyer, R. & Fournier V. (1992), *Les Sociétés scandinaves de la réforme à nos jours*. Paris : Puf.

Bouget, D. & Palier, B. (1999), *Comparer les systèmes de protection sociale en Europe du Nord et en France*. Mire : Maison des sciences de l'homme.

Childs, M. W. (1934), *Sweden: Where Capitalism is Controlled*. John Day.

Childs, M. W. (1936), *Sweden: The Middle Way*. New Haven : Yale University Press.

De Chessin, S. (1935), *Les Clés de la Suède*. Paris : Hachette.

Durand, J-P. (ed.) (1994), *La Fin du modèle suédois*. Paris: Syros.

Esping-Andersen, G. (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton : Princeton University Press.

Falkehed, M. (2005), *Le Modèle suédois. Santé, services publics, environnement : ce qui attend les Français*. Paris : Payot.

De Faramond, G. (ed) (1977), *Suède : La réforme permanente*. Paris : Stock.

Gjrebine, A. (1999), *Suède : le modèle banalisé ?* Etudes du CERI, n°29.

Méda, D. & Lefebvre (2006), *Faut-il brûler le modèle social français ?* Paris : Seuil.

Morel, N. (2011), « Le modèle universaliste suédois au prisme du libre choix ». *Lien social et politique*, n°66 : 139–154.

Musial, K. (2002), *Roots of the Scandinavian Model. Images of Progress in the Era of Modernisation*. Baden Baden : Nomos Verlagsgesellschaft.

Parent, J. (1970), *Le Modèle suédois*. Paris : Calmann-Lévy.

Schnakenbourg, E. & Maillefer, J-M, (2010), *La Scandinavie à l'époque moderne (fin XVe-début 19e)*. Paris : Belin.

Schreiber, E. (1936), *Heureux scandinaves*. Paris : Denoël et Steele.

Servan-Schreiber, J-J, (1968), *Le Défi américain*. Paris : Denoël.